

Deliberatiivinen demokratia ja kielelliset toimintamallit: Esimerkkinä Pohjanmaalla toteutetut kaksikieliset kansalaisraadit

HARRI RAISIO, PIRKKO VARTIAINEN JA NINA PILKE

Johdanto

Deliberatiivisen demokratian malleihin liittyvien kielellisten käytänteiden empiirinen tutkimus on ollut kansallisesti ja kansainvälisesti hyvin vähäistä. Esimerkiksi kysymys siitä, kuinka deliberatiivisia prosesseja tulisi toteuttaa monikielisissä yhteiskunnissa, on sivuutettu lähes täysin (Addis 2007). Varteenotettavia deliberaatioon liittyviä kielellisiä kysymyksiä analysoivia tutkimuksia ovat olleet lähinnä ne, jotka ovat analysoineet Euroopan laajuisten monikielisten foorumien käytäntöjä ja tulkkauksen käyttöä näissä foorumeissa (ks. Doerr 2012; Fiket ym. 2011). Esimerkiksi ei-ammattimaisen kielenvälityksen tai kielellisten jännitteiden esiintymistä tai niiden merkitystä deliberaation onnistumiselle ei kuitenkaan ole tutkittu merkittävässä määrin. Meitä kiinnostaa, miten kieli vaikuttaa toimintaan, kun tavoitteena on vahvistaa kansalaisten osallistumista ja kehittää uusia deliberatiivisia osallistumisen malleja. Analysimme kohteena on kaksi Pohjanmaalla toteutettua kaksikielistä kansalaisraadia.

Deliberaatiossa käytetyn kielen valitseminen voi joissakin tapauksissa osoittautua haasteelliseksi. Näin kävi Pohjanmaalla, jossa oli kaksikielisiä kansalaisraateja toteutettaessa tehtävä ratkaisu siitä, miten kieliryhmät osallistetaan parhaalla mahdollisella tavalla. Pohjanmaan väestöstä noin 45 prosenttia puhuu äidinkielenään suomea ja runsas 50 prosent-

tia ruotsia. Lisäksi alueella asuu vajaa viisi prosenttia väestöstä, jonka äidinkielenä on jokin muu kieli. (Pohjanmaan liitto 2012.) On selvää, että jos kansalaisraati toteutettaisiin vain toisella kotimaisella kielellä, jäisi merkittävä osa toisen kielen edustajista, erityisesti yksikieliset, deliberaation ulkopuolelle. Samoin kävisi, jos kansalaisraati toteutettaisiin kaksikielisenä siten, että edellytettäisiin osallistujien hallitsevan kummatkin kielet. Tällä olisi selvä vaikutus kansalaisraadin legitimeettiin. Eurooppalaisissa foorumeissa sovellettu ratkaisu on ollut simultaanitulkkaus, mutta se on osoittautunut monissa tapauksissa vaikeaksi toteuttaa. Osaksi korkeiden kustannustensa takia ja osaksi siksi, että simultaanitulkkaus voi hankaloittaa osallistujien spontaania keskustelua.

Pohjanmaalla pilotoiduissa kaksikielisissä kansalaisraadeissa tehtiin edellä esitettyjen haasteiden edessä kompromissi. Tavoitteena oli mahdollistaa kielitaidosta riippumaton osallistuminen ilman suuria kustannuksia. Kansalaisraatien toteutuksessa huomioitiin tällöin Rodriguezin (2006) esittämä positiivinen teoria monikielisistä yhteiskunnista. Rodriguez painottaa, että yhteiskunnan monikielisyttä voitaisiin edistää yksilöllisen kaksi- tai monikielisuuden kautta. Tällöin kaksikieliset tai monikieliset yksilöt toimisivat keskustelussa välittäjinä eri kieliryhmien välillä. Tähän ratkaisuun päädyttiin Pohjanmaalla, ja kaksikielisissä kansalaisraadeissa päätettiin käyttää kaksikielisten henkilöiden apua.

Tähän tehtävään valittiin vapaaehtoisia kaksikielisiä fasilitaattoreita, jotka toimivat keskustelun ohjauksen ohella kielenvälittäjinä. Tällaista toimintaa ei voi rinnastaa suoraan esimerkiksi simultaanitulkkaukseen sillä kaksikieliset välittivät keskustelujen keskeisen sisällön ja tärkeät pääkohdat kiinteässä vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa.

Kohdennamme artikkelimme seuraaviin kysymyksiin: *Millaisena erikieliset osallistujat kokevat kaksikielisen kansalaisraadin kielelliset käytänteet, millaisia vaikutuksia kaksikielisyydellä voi olla kansalaisraadin inklusiivisuuteen, keskustelujen laatuun ja vaikuttavuuteen, sekä millainen on optimaalinen kaksi- tai monikielisen kansalaisraadin kielellinen toimintamalli?*

Deliberatiivinen demokratia ja kansalaisraadit

Deliberatiivisten keskustelujen ideaali pitää sisällään neljä keskeistä periaatetta, joita ovat totuudenmukaisuus siinä mitä sanoo, esitettyjen argumenttien perusteleminen, toisten argumenttien kunnioittaminen ja avoin suhtautuminen omiin argumentteihin silloin, kun esiin nousee niitä parempia argumentteja (Habermas 1999; Steiner 2012). Lisäksi deliberaatioissa on tärkeää pyrkiä osallistujajoukon inklusiivisuuteen ja vaikuttavuuteen (Carson ja Hartz-Karp 2005). Mikäli tässä onnistutaan, on deliberaatio paljon enemmän kuin tavanomaista keskustelua.

Deliberatiivisen demokratian tutkimus on jakautunut mikro- ja makrotasojen tutkimukseen. Mikrotasolla analysoidaan erilaisten deliberatiivisten sovellusten toimintaa. Näitä ovat esimerkiksi kansalaisraadit, konsensuskonferenssit ja deliberatiiviset mielipidemittaukset (ks. Raisio ja Vartiainen 2011). Makrotason tutkimuksissa analysoidaan puolestaan laajempia deliberatiivisia systeemejä. Makrotasolla tehdyt analyysit väittävät, että demokratia vahvistuu silloin, kun deliberatiiviset systeemit ja monipuoliset deliberatiiviset mallit kytketään yhteen (Mansbridge ym. 2012).

Mikro- ja makrotason analyysit ovat kehittäneet deliberatiivisia käytäntöjä. Niemeyer (2012) puhuu ”deliberatiivista käänteistä”, joista ensimmäinen ajoittuu 1990-luvulle. Chambersin (2003) mukaan poliittisten teorioiden demokratian ideaali alkoi tällöin muuttua äänestyskeskeisestä demokratiasta kohti keskustelevaa demokratiaa. Seuraavia käänteitä kut-

suttiin empiiriseksi ja institutionaaliseksi käänteeksi. Näiden käänteiden myötä ryhdyttiin tutkimaan, miten deliberaatio toteutuu käytännön tasolla, ja samalla ryhdyttiin suunnittelemaan erilaisia deliberatiivisen demokratian mikrotason sovelluksia. Tällä hetkellä on käynnissä deliberatiivisen demokratian systeeminen käänne. Huomio on siis siinä, miten deliberaatio toteutuu kompleksisessa nyky-yhteiskunnassa, jossa ei ole olemassa yhtä yhtenäistä julkista tilaa vaan niiden moninaisuus.

Kansalaisraati (*Citizen's Jury*) on yksi eniten sovelletuista deliberatiivisen demokratian malleista. Mittavan kehitystyön myötä kansalaisraatien perustaksi on muodostunut seitsemän keskeistä toimintaperiaatetta (Crosby ja Nethercut 2005). Ensiksi, raatilaiset valitaan ositetulla satunnaisotannalla, ja toiseksi raatiin otetaan korkeintaan 24 osallistujaa, jotta keskustelujen laatu voidaan mahdollistaa. Kolmanneksi osallistujien käyttöön annetaan korkealaatuisia informaatiota, ja neljänneksi raatiin valitaan fasilitaattoreita, jotka varmistavat suojaosan keskusteluilmapiirin ylläpitämisen. Viidennen ja kuudennen periaatteen mukaan osallistujien johdattelu ja manipulointi estetään kaikin mahdollisin tavoin ja samalla taataan raadissa kuultavien asiantuntijoiden tasapuolisuus. Lopuksi varmistetaan se, että kansalaisraadilla on riittävästi aikaa toimia. Raadin ideaalikestoksi on määritelty kolme tai neljä päivää. Käytännössä raadin toimintamallin voi kiteyttää siten, että kansalaisraadin aikana osallistujat käyvät punnittuja keskusteluja fasilitaattoreiden johdolla, saavat monipuolista tietoa asiantuntijoilta sekä laativat lopuksi yhteisen julkilausuman kehittämisehdotukseen.

Deliberatiivisen demokratian kielellisistä ulottuvuuksista

Puhutuilla kielillä on merkittävä rooli kaikissa yhteiskunnissa. Tätä roolia voidaan perustella erityisesti kahdella argumentilla (Shabani 2004) sekä niihin läheisesti liittyvin neljän niin kutsutun arvo-dimension kautta (Hene 1997). Ensimmäinen argumentti perustuu kielen instrumentaaliseen merkitykseen ja välinearvoon, jolloin kieli nähdään työkaluksi, jolla on merkittävä arvo yhteiskunnallisen ja poliittisen osallistumisen mahdollistajana tai rooli tavoiteltaviksi määriteltyjen asioiden saavuttamiseksi. Kielellä itsessään ei ole kuitenkaan varsinaisesti

arvoa, vaan sen sijaan painottuvat pragmaattiset motiivit (esim. Gardner ja Lambert 1972). Toinen argumentti korostaa kielen luontaista, vaikkakin kaksijakoista näkökulmaa. Ensimmäinen näkökulma korostaa (äidin)kielen merkitystä osana ihmisen identiteettiä. Toinen näkökulma korostaa sitä, että kieli itsessään on arvokas, sillä on aina merkitystä ihmisen toiminnalle. Arvotensioiden kautta voidaan tällöin sanoa olevan kyse kielen identiteettiarvosta, viestintäarvosta ja vaikutusarvosta. Identiteettiarvo liittyy siihen, kuinka vahvasti kieli nähdään ryhmäsidonnaisena ilmiönä. Viestintäarvoon vaikuttaa kielen käyttöalan laajuus eli se, millaisena kielenkäyttäjät näkee kielen käyttömahdollisuudet. Vaikutusarvoon vaikuttavat kielen ulkoiset kuten poliittiset, taloudelliset, kulttuurisia koskevat ja uskonnolliset seikat, joita kielenkäyttäjät liittää kieleen. (Hene 1997.)

Instrumentaalista argumenttia käytetään perusteluna yksikielisen kielipolitiikan tavoittelussa. Toiminnallisesti ajateltuna yksi yhteinen kieli sujuvoittaa ihmisten välistä kommunikointia (Ipperciel 2007). Vastaavasti voidaan ajatella, että yksi yhteinen kieli lisää ihmisten välistä keskinäistä luottamusta ja yhteiskunnallista koherenssia. Kielen voi nähdä tällöin toimivan jopa työkaluna yhtenäisen kansakunnan rakentamiselle (Patten 2003). Sen sijaan monikielisyssä kielipolitiikassa koherenssi ei perustu yhteiseen kieleen vaan kaikkien kielten tasapuoliseen kohteluun (Addis 2007). Jos kieli nähdään itsessään arvokkaaksi ja identiteetti-, viestintä- ja vaikutusarvoltaan tiukasti rajatuksi tai vääristyneeksi, on mahdollista, että ihmiset eivät ole tyytyväisiä kielten tasapuoliseen kohteluun vaan vaativat kaikille kielille tasapuolisia menestymisen mahdollisuuksia. Tällöin kielellisiä oikeuksia voidaan verrata jopa ihmisoikeuksiin (Shabani 2004).

Deliberatiivista demokratiaa koskevissa keskusteluissa on esitetty erilaisia ratkaisuja, joiden tarkoituksena on poistaa kielipolitiikan jännitteitä. Deliberatiivisessa systeemijattelussa on esitetty deliberation viemistä systeemin eri tasoille, jolloin yhteiskuntatasoiset systeemit ja paikallistason systeemit toimisivat vuorovaikutuksessa (esim. Addis 2007). Kielellisten jännitteiden välttämiseksi deliberatiot ehdotetaan toteutettavan pääsääntöisesti paikallisissa foorumeissa, kunkin paikallisyhteisön omalla kielellä. Ajattelu jatkuu kuitenkin siten, että kaikki kansalaiset velvoitetaan opiskelemaan kansallista kieltä, jolloin deliberatio olisi mahdollista toteuttaa myös kansallisella tasolla.

Addis (2007) näkee edellä esitetylle toimintamallille kolme etua. Ensinnäkin kaikki kieliryhmät voisivat olla deliberation osittamisen kautta osa kokonaisuutta, jolloin harhakuva yhdestä yhtenäisestä julkisesta tilasta voitaisiin murtaa. Koska paikallinen deliberatio toteutettaisiin ennen kansallista deliberatiota, olisi eri kieliryhmien mahdollisuus käydä asioita läpi ensin omalla kielellään ja vasta tämän jälkeen kansallisen tason kielellä. Toinen etu liittyy Kymlickan (2001) argumenttiin siitä, että keskivertokansalainen kokee mielekkääksi osallistua julkiseen keskusteluun vain silloin, kun osallistuminen tapahtuu hänen omalla äidinkielellään. Kolmas etu liittyy enklavideliberatioon. Omassa julkisessa tilassaan kukin kieliryhmä voisi ylläpitää ja kehittää omaa kieltään sekä osallistua täysipainoisesti julkiseen deliberatioon (ks. Vasilev 2013). Kielivähemmistön edustajat voisivat tuoda kaiken mitä he ovat – koko kulttuurisen identiteettinsä – osaksi deliberatiivista prosessia.

Mikrotason deliberatiivisissa foorumeissa ratkaisuksi yksikielisyden ja monikielisyden jännitteeseen on esitetty tulkkausta (Doerr 2012; Fiket ym. 2011). Sen kustannukset koetaan kuitenkin usein liian korkeaksi (esim. Archibugi 2005). Tämän vuoksi tulkkausta pidetään pikemminkin eliitin nauttima etuna. Taloudellisista syistä vain kaikista tärkeimmät tilaisuudet voidaan tulkata. Parry (2007) nostaa esiin lisäksi sen haasteen, että tulkkaus voi muodostua deliberation esteeksi. Toisin sanoen merkittävää ei ole pelkästään se, mitä ihminen sanoo, vaan myös se, miten hän sanoo sen. Riskinä on, että tämä merkitys katoaa ainakin osittain käännöksen yhteydessä, koska käännös jää aina jossain määrin kahden kulttuurin ja kahden kielen väliin (vrt. Vehmas-Lehto 2011).

Tulkkauksen käytöstä deliberatiivisen demokratian kontekstissa on olemassa muutamia positiivisia kokemuksia. Fiket, Olsen ja Trenz (2011) ovat tutkineet Brysselissä järjestettyä Europolis-kokeilua. Tämän deliberatiiviseen mielipidemittaukseen osallistui kansalaisia 27:stä Euroopan unionin jäsenvaltiosta. Osallistujat puhuivat yhteensä 23:a eri kieltä. Tapah-tuman osana oli Euroopan parlamentissa pidetty täysistunto, jossa käytettiin simultaanitulkkausta. Tämän jälkeen järjestetyissä pienryhmäkeskusteluissa käytettiin ammattitulkkeja. Pienryhmät koottiin niin, että kussakin ryhmässä oli kaksi tai kolme kieliryhmää.

Simultaanitulkkausta pidettiin melko hyvin on-

nistuneena. Vain 12 % osallistujista koki, etteivät he pystyneet seuraamaan keskustelua samaan tapaan, kuin jos olisi käytetty ainoastaan heidän omaa äidinkieltään. Kokeilun analyysi osoittaa myös sen, että monikielisen toimintaympäristön asettamat keskusteluvaatimukset paransivat deliberaation laatua, koska osallistujia ohjeistettiin simultaanitulkkauksen vuoksi puhumaan normaalia hitaammin ja selkeämmin.

Doerrin (2012) tutkimus on mielenkiintoinen, kun tarkastellaan monikielisen ryhmän toimintaa. Hän on tutkinut Euroopan sosiaalifoormeita ja niissä käytettävää Babeleiden verkostoa. Babelit ovat vapaaehtoisia tulkkeja, kuten kaksikielisiä aktivisteja ja kielten opiskelijoita. Babeleiden tulkkauksen myötä ne osallistujat, joilla ei ole ollut riittävää kielitaitoa, ovat pystyneet osallistumaan deliberaatioon entistä aktiivisemmin. Toimintatapa on muuttanut myös fasilitaattoreiden työskentelyä. Heistä on tullut entistä tarkkaavaisempia, koska he ovat odottaneet tulkin käännöksiä ja varmistaneet vielä, että kaikki kieliryhmät ovat ymmärtäneet asian samalla tavalla. Lisäksi uusi toimintamalli on muuttanut osallistujien kulttuurisidonnaisia keskustelutottumuksia ja edistänyt toisten mielipiteiden kuuntelemista.

Rodriguez (2006) näkeekin, että babelointi on voimavara, johon yhteiskuntien kannattaisi tarttua silloin, kun halutaan vähentää monikielisuuden jännitteitä. Babeleiden tavoin kaksi- tai monikieliset ihmiset voisivat lähentää eri kieliryhmiä toisiinsa ja osallistua deliberatiivisiin keskusteluihin kielenvälittäjinä, jotka pystyvät käsittelemään yhteiskunnan monimutkaisia vuorovaikutussuhteita (Rodriguez 2006).

Tässä artikkelissa käytämme nimitystä *kielenvälitys* siitä toiminnasta, jolla edesautetaan erikielisten läsnäolijoiden osallistumista keskusteluun vaihtamalla keskustelukieltä (ks. Del Torto 2008; Harjunpää 2011). Koskela (2012) määrittelee kaksikielisiin virallisiin kokouksiin liittyvän kielenvälityksen eräänlaiseksi tulkkausta tai kääntämistä muistuttavaksi spontaaniksi toiminnaksi, johon kuuluvat kaikki ne kielelliset ja muut viestinnälliset toimet, joiden avulla osallistujien osallistumisen mahdollisuudet turvataan kielestä riippumatta. Koskelan (mt.) mukaan kielenvälitys eroaa kääntämisestä ja tulkkauksesta siten, että ensisijaisena tavoitteena ei ole mahdollisimman täsmällinen lähtökielen ilmaisujen merkitysten välittäminen vaan vuorovaikutuksen mahdollistaminen tai helpottaminen. Kaksikielisten viral-

listen kokousten ja kaksikielisten kansalaisraatien yhtenä kielenvälityksen erona voidaan nähdä äänensäölijän erilaiset roolit. Kokouksissa kielenvälittäjät (puheenjohtaja, esittelijät) edustavat sekä itseään että muita, joten heidän puheensa ilmaisee sekä heidän omia ajatuksiaan että läsnä olevien että taustalla vaikuttavien toimeksiantajien ajatuksia ja arvoja. Kansalaisraatien toimintaperiaatteiden mukaisesti myös niissä tapahtuva kielenvälityksen tulee edistää tasapuolisuutta sekä estää johdattelua ja manipulointia. Näin ollen fasilitaattoreiden tulisi toimia neutraaleina osallistumisen mahdollistajina.

Edellä esitetty vaatii kuitenkin näiden kaksi- tai monikielisten toimijoiden arvostamista, samaan tapaan kuin Babeleita arvostetaan. Ammattilaistulkkien käyttöä rajoittavat taloudelliset reunaehdot, joten myös tutkimuksemme kohteena olevissa kansalaisraadeissa päädyttiin käyttämään kaksikielisiä fasilitaattoreita. Vaatimuksena ei ollut, että tulkkaus olisi lähtö- ja kohdetekstin osalta ekvivalenssiltaan yhtä tasokasta kuin ammattilaistulkkaus. Sen sijaan pyrittiin adekvaattisuuteen (ks. esim. Nord 1997) eli siihen, että fasilitaattoreiden kielenvälitys tukisi ja edistäisi niitä funktioita, joita kaksikielisen kansalaisraadin tulee deliberatiivisena keskusteluna täyttää.

Analysoitavien raatien toteutus

Pohjanmaalla on toteutettu vuosina 2010–2013 yhteensä kymmenen deliberatiivisen demokratian mukaista kansalaisraatia. Näistä kansalaisraadeista neljä on ollut kaksikielisiä. Kolmessa kansalaisraadissa kielinä olivat suomi ja ruotsi ja yhdessä suomi ja viittomakieli. Tulemme tässä artikkelissa analysoidaan opiskelijoiden ja ikäihmisten kaksikielisiä kansalaisraateja.

Opiskelijoiden kansalaisraati

Opiskelijoiden kansalaisraadin tavoitteena oli antaa opiskelijoille mahdollisuus vaikuttaa Vaasassa sijaitsevien suomenkielisen (Vamk) ja ruotsinkielisen (Novia) ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan kampusten yhdistämiseen. Nykyisin kummatkin korkeakoulut toimivat eri puolilla kaupunkia, mutta niin sanotun Medibothnia-hankkeen avulla korkeakoulut siirretään yhteiselle kaksikieliselle kampukselle.

Opiskelijoiden kansalaisraati toteutettiin Vaasassa 5.–7.10.2011. Kansalaisraatiin saivat ilmoittautua kaikki kyseisten korkeakoulujen sosiaali- ja terveystieteiden alan opiskelijat. Ilmoittautumisen tueksi tehtiin laajaa markkinointia. Ilmoittautuneita saatiin yhteensä 52, joista valittiin liitteessä 1 esitettyjen kriteereiden mukaan 24 osallistujaa. Sairastumisista ja muista estymisistä johtuen raadin julkilausumaa oli lopulta laatimassa 19 osallistujaa. Kansalaisraadissa käsiteltävä kysymys oli: ”*Millaiseksi visioitte oppimisympäristön, jossa haluaisitte opiskella?*”. Osallistujat kävivät deliberaatiota kolme päivää ja kuuluivat yhteensä kymmentä asiantuntijaa. Kansalaisraadin osallistujat esittivät julkilausumansa tiedostustilaisuudessa 13.10.2011.

Kansalaisraadin toteuttaminen kaksikielisenä oli perusvalinta. Mikäli raati olisi järjestetty pelkästään yksikielisenä tai jos olisi päädytty kahteen erilliseen yksikieliseen raatiin, ei olisi ollut mahdollista saada opiskelijoita visiomaan yhteistä näkemystä kaksikielisen kampuksen suunnittelun tueksi. Tässä kansalaisraadissa kaksikielisyys toteutettiin niin, että osallistujat saivat käyttää omaa äidinkieltään. Fasilitaattoreiksi valittiin kaksikielisiä henkilöitä, ja heitä opastettiin toimimaan kielenvälittäjinä tarvittaessa. Myös raatiin valitut asiantuntijat toimivat kaksikielisesti, niin että he puhuivat joko vuorotellen kumpaakin kieltä tai omaa kieltään, jolloin esityksen materiaali oli raadin toisella kielellä. Kansalaisraadin julkilausuma kirjoitettiin sekä suomeksi että ruotsiksi.

Ikäihmisten kansalaisraati

Ikäihmisten kansalaisraadin keskeisenä temaattisena lähtökohtana ei ollut kaksikielisyys samalla tavalla kuin opiskelijaraadissa. Pohjanmaan väestörakenne puolsi kuitenkin vahvasti kansalaisraadin järjestämistä kaksikielisenä. Ikäihmisten kansalaisraati järjestettiin Vaasassa 17.–18.11 ja 21.–22.11.2011, ja sen suomeksi ja ruotsiksi laadittu julkilausuma julkaistiin 23.1.2012. Neljän raatipäivän ajan raatilaiset keskustelivat, tenttasivat asiantuntijoita ja kirjoittivat julkilausuman kysymykseen: ”*Mitä on ikäihmisen hyvä elämä ja hyvä asuminen ja miten se toteutuu?*”. Tehdäväksiänto kansalaisraadin järjestämiseen tuli alueellisilta ja kansallisilta toimijoilta.

Raadin kohdealueeksi valittiin kahdeksan Vaasan seudun kuntaa. Raatiin haettiin osallistujia 65-vuotiaista ja sitä vanhemmista henkilöistä. Tätäkin kan-

salaisraatia markkinoitiin laajasti, ja siihen ilmoitettiin kaiken kaikkiaan 55 henkilöä. Heistä valittiin ositetulla satunnaisotannalla 26 raatilaista (liite 2). Tavoitteena oli koota raati, joka muodostaisi valitun alueen pienoiskoossa. Itse raatipäiviin osallistui lopulta 23 raatilaista.

Raatipäivien toteuttamistapa noudatteli opiskelijoiden kansalaisraadin toimintamallia, kuitenkin yhdellä merkittävällä erolla. Pienryhmäkeskusteluisa raatilaiset jaettiin suomenkieliseen, ruotsinkieliseen ja kaksikieliseen ryhmään. Ryhmien rakenne vaihtui päivittäin siten, että kukin raatilaista osallistui sekä omalla kielellään toimivaan ryhmään että kaksikieliseen ryhmään. Tämä vähensi kielenvälityksen tarvetta. Tutkimuksellisesti ratkaisu on mielenkiintoinen, koska se mahdollistaa analyysin siitä, miten deliberaatio erosi kielenklaavissa ja kaksikielisessä ryhmässä toimittaessa.

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Artikkelin aineistona käytetään sekä kyselyitä että haastatteluita. Opiskelijoiden kansalaisraadin jäsenet vastasivat kyselyyn heti kansalaisraadin aluksi sekä sen päätteeksi. Kyselyjen avulla kerättiin tietoa kansalaisraadin toiminnasta sekä raadin aikana mahdollisesti tapahtuneesta mielipiteiden muuttumisesta. Kyselyt toteutettiin nimettöminä ja ne koodattiin tunnisteilla OR 1–19. Kyselylomakkeet sisälsivät sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä.

Ikäihmisten kansalaisraadin aineistona on kaikkien 23 raatilaisten haastatteluaineisto, joka kerättiin raadin päättymisen jälkeen helmi- ja huhtikuun 2012 välisenä aikana. Haastatteluihin käytettiin puolistrukturoitua lomaketta. Haastattelujen kesto vaihteli runsaasti haastateltavien voimista ja näkemysten laajuudesta johtuen. Pisin haastattelu kesti 50 minuuttia ja lyhin 15 minuuttia. Kaikki haastattelut tehtiin ja litteroitiin haastateltavan omalla kielellä. Litteroinnin yhteydessä haastateltavat koodattiin satunnaisesti tunnisteilla IR 1–23.

Opiskelijoiden kansalaisraadin monivalintakysymysten vastaukset analysoidaan määrällisesti. Opiskelijoiden kansalaisraadin avointen kysymysten vastausten ja ikäihmisten kansalaisraadin haastatteluaineiston analyysissä sovelletaan laadullista sisälönanalyysiä. Määrällisen ja laadullisen analyysin avulla tuotetaan tiivistetty kuvaus siitä, millaisena osallistujat kokevat kaksikielisen kansalaisraadin, sekä niistä inklusiivisuuteen, keskustelujen laatuun

ja vaikuttavuuteen liittyvistä merkityksistä, joita osallistujat yhdistävät kansalaisraadin kaksikielisyys-teen.

Kaksikielisen kansalaisraadin kielellinen toteuttamistapa osallistujien näkökulmasta

Kun opiskelijoiden kansalaisraadin osallistujia pyydettiin määrittelemään näkemyksensä raadin kaksikielisyyteen, olivat kieliryhmien odotukset optimistisia. Vastauksissa korostui kaksi laajempaa näkökulmaa. Ensinnäkin neljäsosa raatilaista oletti, että kaksikielinen kansalaisraati voi auttaa kielen oppimisessa: ”*Olen iloinen, että opiskelijaraati on kaksikielinen, sillä tahdon oppia kommunikoidaan paremmin ruotsiksi.*” (OR14) Toinen keskeinen näkemys liittyi kielenvälitykseen. Sitä pidettiin tarpeellisena, koska se mahdollistaa kaikkien osallistujien keskustelut. Osa alkukyselyyn vastanneista asennoitui kuitenkin melko varauksellisesti valittuun toimintatapaan. He pohtivat, miten kielenvälitys tulisi toimimaan käytännössä ja olisiko se tarpeeksi tarkkaa ja informatiivista. Raatilaiset korostivat myös, että asiantuntijainformaation tulisi olla saatavilla molemmilla kielillä.

Myös opiskelijoiden kansalaisraadin lopussa täytetyssä kyselyssä korostui molempien kieliryhmien osalta näkemyksinä toisen kielen oppiminen ja kielenvälitys. Vastaajat painottivat sitä, että kansalaisraadin kaksikielisyys rohkaisi heitä käyttämään toista kieltä. Tarvittaessa he saivat apua kielenvälityksestä: ”*Itse opin paljon päivien aikana ja olisi hienoa oppia puhumaan toista kieltä. Ymmärsin suurimman osan puhutusta kielestä ja sain halutessa tulkkausta.*” (OR13) Vaikka kielenvälitystä pääpiirteissään arvostettiin, sai se osakseen myös kritiikkiä. Yksi raatilaisista koki fasilitaattorit epäammattimaisiksi, johtuen pääasiassa siitä, etteivät he olleet hänen kokemuksensa mukaan täysin kaksikielisiä.

Edellä esitetyn analyysin validiteetti lisääntyy tarkasteltaessa monivalintakysymyksiä vastauksia. Yhtä lukuun ottamatta kaikki opiskelijoiden kansalaisraadin osallistujat olivat sitä mieltä, että kaksikielinen kansalaisraati oli hyvä idea. Vastaavasti vain yksi raatilainen oli sitä mieltä, että kansalaisraati olisi pitänyt toteuttaa erikseen suomeksi ja ruotsiksi. Simultaanitulkkauksen käytön suhteen mielipiteet jakaantuivat tasaisesti.

Myös ikäihmisen kansalaisraadin osallistujat ko-

kivat kaksikielisyyden positiivisesti. Näkemykset olivat samankaltaisia riippumatta siitä, puhuiko raatilainen suomea tai ruotsia tai oliko hän yksi- tai kaksikielinen:

Mä oon niin paljon liikkunut työnpuolesta eri puolella missä on tätä kielimuuria tullut joskus eteen ja näin, tässä ei ollut sitä. Tää oli jotenkin siis tosi positiivinen kokemus. Me puhuttiin sekaisin, jotkut puhui ruotsia, jotkut puhui suomea ja jotkut puhui sekä-että. Ja elekielellä. Ja kaikki olivat hirveen innostuneita. (IR18.)

De va den mest positiva tillställning ja har vari på. Inget språk kom i skymundan. På många ställen har ja många gånger, de finskspråkiga har int blivi översatt, men där översatts allting å alla fick veta allting. Å de va absolut toppen. Ingen behövede känna sig bakom. Så de va en positiv upplevelse, att alla blev väl behandlade. (IR5.)

Raatilaiset arvostivat ikäihmisten kansalaisraadissa toteutettua kielenvälitystä. Fasilitaattoreiden koettiin olleen ammattitaitoisia ja maanläheisiä, tarkoittaen sitä, että he eivät raatilaisten mukaan pyrkineet ottamaan rooliaan liian virallisesti. Kielenvälityksen laajuus nähtiin riittäväksi, ja raatilaiset saivat aina tarvittaessa lisää sisältöjä omalla kielellään. Raatilaiset arvostivat myös sitä, että fasilitaattorit pyrkivät jatkuvasti varmistamaan sen, että kaikki pystyvät seuraamaan keskusteluja.

Molempiin raateihin osallistuneet tiedostivat, kuinka paljon kaksikielisyys vei aikaa kansalaisraadissa. Tästä huolimatta kansalaisraadin kaksikielisyys koettiin tärkeänä ja siten vaivan arvoisena.

En olisi osannut ennustaa, kuinka paljon kaksikielisyys vie kuitenkin aikaa käännösten vuoksi. Toisaalta ymmärsin, kuinka tärkeää on, että omat mielipiteensä saa sanoa äidinkielellään, jolloin ajatus tulee mahdollisimman oikein esille ja ymmärrettyä. (OR11.)

Ajallisesta haasteesta huolimatta ikäihmiset eivät opiskelijoiden tapaan nähneet tarvetta simultaanitulkkaukselle. Tämä näkyi sekä yksikielisten että kaksikielisten raatilaisten vastauksista. Raatilaiset olivat myös hyvin yksimielisiä siitä, että yksikielisen ja kaksikielisen pienryhmän toiminnassa ei ollut suuria eroja, joskin kaksikielisen ryhmän keskustelut etenivät hieman hitaammin, ja osallistujien keskitymisen tarve oli suurempi.

Kysyttäessä kehittämisohdotuksia opiskelijoiden

kansalaisraadin osallistujista kymmenen toivoi lisää aikaa, erityisesti julkilausuman kirjoittamiseen, koska kaksikielisyys teki julkilausuman kirjoittamisesta normaalia työläämpää. Myös yksitoista ikäihmisten kansalaisraatiin osallistuneista oli sitä mieltä, että kaksikielisyys vaikeutti kansalaisraadin julkilausuman laatimista. He näkivät julkilausuman kirjoittamisen haasteena sen, että suomenkielinen ja ruotsinkielinen versio saataisiin vastaamaan toisiaan.

Inklusiivisuuteen, keskustelujen laatuun ja vaikuttavuuteen liittyvät merkitykset

Deliberaation inklusiivisuudella viitataan tavoitteen mahdollistaa näkemysten moninaisuus osana deliberaatiota. Tarkastelemassamme kontekstissa tämä tarkoittaa mahdollisuutta tulla osalliseksi deliberaatioon riippumatta omasta kielitaidosta. Keskustelujen laadulla viitataan puolestaan onnistuneeseen deliberaatioon. Keskeistä on antaa arvoa toisten argumenteille ja saada sanottua mielipiteensä ja tulla kuulluksi. Aineistossamme tämä ilmenee osallistujien kielitaidosta riippumattomana kokemuksena ymmärretyksi tulemisesta, kykynä ymmärtää toisia osallistujia riippumatta siitä, kummalla kielellä he puhuvat, sekä toisen kieliryhmän näkemysten arvostamisena. Vaikuttavuus liittyy konkreettiseen tavoitteeseen vaikuttaa päätöksentekoon, ts. deliberaation ei tulisi olla näennäisvaikuttamista. (Carson ja Hartz-Karp 2005.) Näitä eri merkityksiä käsitellään seuraavaksi limittäin.

Vain neljä opiskelijoiden kansalaisraatiin osallistuneista oli eri mieltä siitä, että raadin kaksikielisyys olisi ollut heille luonnollista. Kansalaisraadin kaksikielisyys aiheutti ongelmia vastaavasti neljälle opiskelijalle. Ikäihmisten kansalaisraadin kaksikielisyys koettiin luonnollisena, eikä kukaan nostanut esiin suomi-ruotsi-vastakkainasettelua saati kielipoliittikkaa.

Molempiin raateihin osallistuneet raatilaiset jakoivat näkemysensä siitä, että oman äidinkielen käyttäminen oli heille tärkeää. Vain kaksi ikäihmisten kansalaisraatiin osallistunutta kertoi, että kaksikielisyys on heille niin luontaista, ettei oma äidinkieli ollut merkittävä tekijä. Muiden mielestä omalla äidinkielellä puhuminen vähensi riskiä tulla väärinymmärretyksi: ”Sillä oli suuri merkitys ja se oli tärkeä. Että juuri nämä asiat joita itse piti tärkeinä, niin ne voi tuoda esille suomenkielellä, että ei puhu sitten jotain, mitä ei tarkoittakaan.” (IR1.)

Osa raatilaista totesi, että he eivät olisi voineet osallistua keskusteluun elleivät olisi voineet käyttää äidinkieltään. Äidinkieli koettiin osittain myös identiteettikysymykseksi: ”*Tottakai se oli suuri asia koska mä olen suomalainen. Minä en koskaan tule venäläiseksi, enkä aio muuttaa Ruotsiin, niin minä olen suomalainen. Minä olen paljon matkustanut ja nähnyt maailmaa, mutta aina minä olen suomalainen.*” (IR14.)

Vastausten perusteella voidaan analysoida myös kielenvälityksen onnistumista. Kuudentoista opiskelijan mielestä fasilitaattorit kykenivät tiivistämään raatilaisten puheenvuorot toiselle kielelle ilman, että alkuperäinen sanoma kärsi. Kolmella opiskelijoiden kansalaisraadin osallistujalla oli jonkin verran vaikeuksia ymmärtää toisella kielellä esitettyjä puheenvuoroja raatilaisten välisissä keskusteluissa. Vastavasti viisi raatilaista – joista neljä erittäin vahvasti – koki ongelmia ymmärtää toisella kielellä esitettyjä asiantuntijapuheenvuoroja. Eroa voidaan selittää fasilitaattoreiden roolilla. Opiskelijoiden kansalaisraadissa asiantuntijoiden puheenvuorojen aikana fasilitaattoreilla ei ollut kielenvälittäjän roolia, koska puhujat oli ohjeistettu käyttämään esityksessään kumpaakin kieltä.

Ikäihmisten kansalaisraatiin osallistuneiden yksikielisten ja kaksikielisten osallistujien näkemykset kielenvälityksen merkityksestä eivät poikenneet toisistaan. Kaksikieliset raatilaiset kuitenkin arvelivat, että vain omaa äidinkieltään puhuvien raatilaisten asema olisi ollut hankala ilman fasilitaattoreita. Eräs heistä totesi, että oli hyvä, että kaksikielisyys ei ollut raatiin osallistumisen ehto. Hänen mukaansa oli ilmeistä, että vaikka yksikieliset raatilaiset eivät välttämättä ymmärtäneet, kielenvälityksestä huolimatta, kaikkea raadissa puhuttua, oli heidän osallistumisensa kuitenkin merkittävää. Lisäksi muutamat kaksikielisisistä raatilaista ottivat kielenvälittäjän roolin pitämällä puheenvuoronsa kummallakin kielellä.

Ikäihmiset mainitsivat haastatteluissa kaksikielisen raadin haasteeksi lisäksi erityisesti pitkien puheenvuorojen ymmärtämisen vaikeuden. Kaksi- ja monikielisten tilanteiden osalta tulisikin pohtia sisältöä sekä puheenvuoron kokonaisuuden että myös mahdollisten puhejaksojen pituuden pohjautuvien erilaisten kielenvaihtojen osalta (vrt. Pilke ja Salmi 2013). Opiskelijaraadeissa suurin osa kritiikistä kohdistui kansalaisraadissa tentattuihin asiantuntijoihin. Kritiikki tuli ruotsia äidinkielenään puhuvil-

ta raatilaisilta. He olivat pettyneitä asiantuntijoiden kielitaitoon:

Det sämsta var att de som kom och höll tal så var ofta finskspråkiga och kunde inte bra svenska. Det kändes aningen tungt att sitta där och inte förstå allting. (OR1.)

Opiskelijoiden kansalaisraadın osallistujista yhdeksän eli vajaa puolet koki kaksikielisyyden vaikeuttaneen muihin raatilaisiin tutustumista. Osa osallistujista oli sitä mieltä, että lisäaika olisi kannustanut raatilaisia tutustumaan toisiinsa enemmän yli kielirajojen.

Opiskelijoiden kansalaisraadın alussa täytetty kyselylomake osoittaa selkeästi, että kieliryhmien lähtökohdat raadın aiheen käsittelylle olivat erilaiset. Tätä osoittavat vastaukset lomakkeen kysymykseen, jossa pyydettiin vastaajien mielipidettä Medibothnia-hankkeesta ja sen kaksikielisen kampuksen tavoitteesta. Kuusi kymmenestä ruotsinkielisestä raatilaisesta nosti esiin kaksikielisyyden mahdollisia ongelmia, saman teki vain yksi yhdeksästä suomenkielisestä raatilaisesta. Näiden näkökulmien voi olettaa vaikuttavan raadın keskusteluihin ja nostavan esiin kielellisiä jännitteitä: ”*Det är positivt med ett tvåspråkigt projekt, men det är jätte viktigt att Novia försätter sin verksamhet på svenska. Svenskan glöms bort mer och mer, och detta får inte ska i Medinbothnia projektet.*” (OR10.)

Ne opiskelijoiden kansalaisraadın osallistujat, jotka näkivät kaksikielisyyden hyvänä mahdollisuutena, olivat sitä mieltä, että kaksikielisyyden voi madaltaa olemassa olevaa kielimuuria. Jotta tähän päästäisiin, tarvitaan vastaajien mukaan aitoa kaksikielisyttä, joka toimii kummankin kielen suuntaan. Tämä näkökulma selittyy sillä, että ruotsi vähemmistökielenä vaatii osallistuneiden ruotsinkielisten vastaajien mukaan säilyttäviä elementtejä, jotka varmistavat tasapuolisen kaksikielisyyden.

Ikäihmisten kansalaisraadın osallistujat kokivat, että ei ollut ”haitallista” olla yksikielinen raatilainen

ja että kansalaisraadın kaksikielisyyden rikastutti keskustelua. Esimerkiksi yksi suomenkielinen raatilainen totesi, että kun osa ruotsia äidinkielenään puhuvista raatilaisista asui hyvin erilaisissa kunnissa kuin Vaasa, toi heidän osallistumisensa ja heidän näkemyksensä kansalaisraatiin arvokasta tietoa.

Osallistujilta kysyttiin opiskelijoiden kansalaisraadın lopuksi uudelleen näkemyksiä Medibothnia-hankkeesta ja kaksikielisestä kampuksesta. Nyt vain yksi raatilaisista nosti eksplisiittisesti esiin kaksikielisyyden haasteet: ”*Jag blev positivare för sammanlagningen, men vill ännu framhäva att svenskan är viktig.*” (OR3.) Kaiken kaikkiaan optimistisuus koulutusyksikköjen yhdistymistä kohtaan kasvoi kansalaisraadın aikana (ks. taulukko 1). Käänteinen mielipiteen muutos tapahtui vain yhden raatilaisen osalta.

Vaikutavuuden osalta eri kieliryhmille tarjotulla mahdollisuudella osallistua kaksikielisen kampuksen oppimisympäristöä koskevaan raatiin on merkitystä hankkeen jatkoon kannalta. Kaksikielisen julkilauseman sisältö toimii tulevan yhteistyön ja toiminnan lähtökohdana: ”*Hyvä homma, että jo nyt puhuttiin kahta kieltä, edesauttaa varmasti jatkoa.*” (OR19.)

Monikielisen kansalaisraadın kielellinen toimintamalli

Kaksikielisyyden merkitys koettiin sekä opiskelijoiden että ikäihmisten kansalaisraadeissa hyvin samankaltaisesti. Kummankin raadın jäsenten vastauksissa korostui kolme yhdistävää tekijää. Ensinnäkin molempien raatien osallistujat suhtautuivat kaksikielisyteen hyvin positiivisesti. Erityisesti ikäihmiset kokivat kaksikielisen raadın toteuttamisen luonnolliseksi ja kumpaakin kieliryhmää tasavertaisesti kohtelevaksi toiminnaksi. Opiskelijaraadissa olleiden näkemykset olivat samansuuntaisia, joskin he kritisoivat sitä, että osa asiantuntijoista puhui pelkästään suomea. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että kaksikielisiä kansalaisraateja järjestettäessä on syytä var-

Taulukko 1. Opiskelijoiden vastaukset väitteeseen ”Vaasan ammattikorkeakoulun ja Yrkeshögskolan Novian sosiaali- ja terveysalan koulutusyksiköiden yhdistyminen yhdeksi kampuksiksi tulee onnistumaan” (N = 19).

	Kansalaisraadın alussa	Kansalaisraadın lopussa
Täysin eri mieltä	0 / 0 %	0 / 0 %
Osittain eri mieltä	3 / 16 %	1 / 5 %
Osittain samaa mieltä	10 / 53 %	5 / 26 %
Täysin samaa mieltä	6 / 31 %	13 / 69 %

mistaa kaksikielisyys kaikissa deliberaation vaiheissa.

Kummankin kansalaisraadien osallistujat hyväksyivät sen, että kaksikielisyudesta seuraa myös joitakin hankaluuksia, kuten se, että kahdella kielellä toimiminen vie aikaa. Erityisesti kaksikielisen julkilausuman laatiminen koettiin haasteelliseksi. Ajankäytön optimoinnin kannalta voisikin harkita julkilausuman kirjoittamisen käytänteiden kehittämistä siten, että kaksikielinen kansalaisraati tuottaisi sisällöltään sellaisen kaksikielisen tekstin, jossa voisi olla osia ilman käännöstä toiselle kielelle ja josta tuotettiin täydelliset käännökset vasta raadin jälkeen.

Kielenvälitystä pidettiin erittäin tärkeänä ja deliberatiivista prosessia vahvistavana elementtinä. Kansalaisraadeissa toteutettu kielenvälitys koettiin pääasiassa riittävänä. Ikäihmiset eivät nähneet tarvetta simultaanitulkkaukselle, kun taas opiskelijoiden mielipiteet jakaantuivat asian suhteen enemmän. Eroa selittänee se, että ikäihmisten kansalaisraadien osallistujat kokivat molempia kieliryhmiä kohdellun yhdenvertaisesti, kun taas opiskelijoiden kansalaisraadeissa ruotsinkieliset osallistujat olivat pettyneitä asiantuntijoiden kielitaitoon. Myös se voi selittää eroa, että ikäihmisille – heidän pidemmän elämäkokemuksensa vuoksi – kaksikielisyys on luonnollisempaa.

Molempien raatien osallistujat olivat sitä mieltä, että kaksikielisten fasilitaattoreiden rooli oli merkittävä sekä keskustelujen vetäjänä että kielenvälittäjänä. Vain yksi raatilaista kritisoi siitä, etteivät fasilitaattorit olleet ammattitulkkeja. Monet raatilaisten kommentista käyvätkin yksin Kymlickan (2001) väitteen kanssa. Hänen mukaansa keskivertokansalainen kokee mieluisaksi osallistua julkiseen keskusteluun

vain silloin, kun osallistuminen tapahtuu omaa äidinkieltä käyttämällä. Kaksi- ja monikielisyys kansalaisraadeissa kielenvälityksen onnistumisen edellytys on tällöin fasilitaattorin kyky varmistaa välittämänsä sisällön riittävyys kussakin tilanteessa.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa on kuvattu deliberatiivisen demokratian kielellisen ulottuvuuden ytimessä olevaa eettistä valintaa, joka liittyy raatilaisten inklusiivisuuteen ja keskustelujen ymmärtämisen väliseen suhteeseen. Kysymys on siitä, miten taataan eri kieliryhmien osallistuminen siten, että osallistujajoukko edustaa taustaryhmäänsä mutta myös ymmärtää toisiaan. Koska inklusiivisuus on yksi deliberatiivisten prosessien keskeisimmistä kriteereistä, voidaan hyväksyä se, että kaksikielisyys hankaloittaa keskustelujen ymmärtämistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että keskustelujen ymmärtäminen välttämättä vähenee, vaan enemmänkin sitä, että deliberatiivinen prosessi hidastuu. On jopa mahdollista, että keskustelujen kieli- ja kulttuurisidonnaisuus voi jossain määrin lisätä keskustelujen todellisen sisällön ymmärtämistä (ks. Doerr 2012; Fiket ym. 2011). Artikkelissa analysoituja kansalaisraateja koskevat tulokset osoittavat, että deliberatiivisissa malleissa voidaan ylläpitää ja lisätä osallistujien inklusiivisuutta, kun otetaan käyttöön eri kieliryhmien osallistumisen mahdollistavat toimintatavat. Tällöin jokainen voi osallistua ja kokea olevansa yhdenvertainen muiden osallistujien kanssa riippumatta siitä, mikä on osallistujan äidinkieli.

LÄHTEET

- Addis, Adeno. 2007. Constitutionalizing deliberative democracy in multilingual societies. *Berkeley Journal of International Law* 25:2, 101–148.
- Archibugi, Daniele. 2005. The language of democracy: Vernacular or Esperanto? A comparison between the multiculturalist and cosmopolitan perspectives. *Political Studies* 53:3, 537–555.
- Carson, Lyn ja Hartz-Karp, Janette. 2005. Adapting and combining deliberative designs. Teoksessa John Gastil ja Peter Levine (toim.), *The deliberative democracy handbook*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 120–138.
- Chambers, Simone. 2003. Deliberative democratic theory. *Annual Review of Political Science* 6:1, 307–326.
- Crosby, Ned ja Nethercut, Doug. 2005. Citizens juries: Creating a trustworthy voice of the people. Teoksessa John Gastil ja Peter Levine (toim.), *The deliberative democracy handbook*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 111–119.
- Del Torto, Lisa M. 2008. Once a broker, always a broker: Non-professional interpreting as identity accomplishment in multigenerational Italian-English bilingual family interaction. *Multilingua. Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* 27:1–2, 77–97.
- Doerr, Nicole. 2012. Translating democracy: how activists in the European Social Forum practice multilingual deliberation. *European Political Science Review* 4:3, 361–384.
- Fiket, Irena, Olsen, Espen D. H. ja Trenz, Hans-Jörg. 2011. Deliberation under conditions of language pluralism: Insights from the Europolis Deliberative Polling Experiment. ARENA Working Paper No. 9. Oslo: University of Oslo.
- Gardner, Robert ja Lambert, Wallace. E. 1972. *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, Massachusetts: Newbury House.
- Habermas, Jürgen. 1999. *Moral consciousness and communicative action* (6. painos). Cambridge, MA: MIT Press.
- Harjunpää, Katariina. 2011. *Kielimuurin murtajat – Käännökset arkikeskustelun jäsentäjänä Penedon suomalaisessa siirtokunnassa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Hene, Birgitta. 1997. Ett språk värde. Teoksessa Anders-Björn Andersson, Ingegerd Enström, Roger Källström ja Kerstin Nauclér (toim.), *Svenska som andraspråk och andra språk. Festskrift till Gunnar Tingbjörn*. Göteborg: Göteborgs universitet, 135–147.
- Ipperciel, Daniel. 2007. Constitutional democracy and civic nationalism. *Nations and Nationalism* 13:3, 395–416.
- Koskela, Merja. 2012. Puheenjohtaja kielenvälttäjänä kaksikielisessä kokouksessa. Teoksessa Niina Nissilä ja Nestori Siponkoski (toim.), *Språk i rörelse*. Vakki Publications Nr 1. Vaasa: VAKKI, 94–105.
- Kymlicka, Will. 2001. *Politics in the vernacular: Nationalism, multiculturalism, and citizenship*. Oxford: Oxford University Press.
- Mansbridge, Jane, Bohman, James, Chambers, Simone, Christiano, Thomas, Fung, Archon, Parkinson, John, Thompson, Dennis. F. ja Warren, Mark E. 2012. *A systemic approach to deliberative democracy*. Teoksessa John Parkinson ja Jane Mansbridge (toim.), *Deliberative systems*. New York: Cambridge University Press, 1–26.
- Niemeyer, Simon. 2012. Building a deliberative system for earth systems governance: Lessons from and possibilities for minipublics. *Lund Conference on Earth Systems Governance*. <http://www.earthsystemgovernance.org/lund2012/LC2012-paper386.pdf> [luettu 20.12.2013].
- Nord, Christiane. 1997. Translating as a purposeful activity: functionalist approaches explained. Manchester: St. Jerome.
- Parry, R. Gwynedd. 2007. An important obligation of citizenship: language, citizenship and jury service. *Legal Studies* 27: 2, 188–215.
- Patten, Alan. 2003. Liberal neutrality and language policy. *Philosophy & Public Affairs* 31:4, 356–386.
- Pilke, Nina ja Salminen, Sanna. 2013. Kielelliset käytänteet Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) kaksikielisissä kokouksissa. Tilannesidonnainen samanaikaisuus ja kielivaihtoehtoisuus viestinnän ja vuorovaikutuksen näkökulmasta. Vaasan yliopiston julkaisuja 183. Vaasa: Vaasan yliopistopaino.
- Pohjanmaan liitto. 2012. Pohjanmaa lukuina. <http://www.pohjanmaa.fi/fi/document.aspx?docID=4932> [luettu 20.12.2013].
- Raisio, Harri ja Vartiainen, Pirkko. 2011. Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen: Deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraatien toteuttamisesta Suomessa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Rodriguez, Cristina M. 2006. Language and participation. *California Law Review* 94:3, 687–767.
- Shabani, O. A. Payrow. 2004. Language policy and diverse societies: Constitutional patriotism and minority language rights. *Constellations* 11:2, 193–216.
- Steiner, Jürg. 2012. Learning to deliberate. Teoksessa Gemma M. Carney ja Clodagh Harris (toim.), *Citizens' voices: Experiments in democratic renewal and reform*. Galway, Irlanti: ICSG, 3–7.
- Vasilev, George. 2013. Preaching to the choir or converting the uninitiated? The integrative potential of in-group deliberations. *Critical Review of International Social and political Philosophy* 16:1, 109–129.
- Vehmas-Lehto, Inkeri. 2011. Lähtökertin ja käännöksen suhde kvantitatiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Leena Immonen, Mari Pakkala-Weckström ja Inkeri Vehmas-Lehto (toim.), *Kääntämisen tekstilajit*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 29–50.

Liite 1. Opiskelijoiden kansalaisraadin valintakriteerit.

Demografiset ja asenteelliset tekijät	Vaihtoehdot	Tavoite	Valittu
AMK	VAMK	12	12
	Novia	12	12
Sukupuoli	Nainen	22	21
	Mies	2	3
Vuosikurssi	1. vuosi	6	9
	2.	7	7
	3.	5	5
	4.	5	3
	5.≤	1	0
Kulttuuritausta	Suomalainen		12
	Suomenruotsalainen		11
	Muu		1
Koulutusala	Sosiaaliai	7	7
	Terveysala	16	15
	Estenomi	1	2
Koulutusväylä	Nuorisoste	21	21
	Aikuiskoulutus	3	3
Luottamustoimet	Kyllä		4
	Ei		20

Liite 2. Ikäihmisten kansalaisraadin valintakriteerit.

Demografiset tekijät	Kategoriat	Tavoite (26)	Valittu (26)
Alue	Vaasa-Laihia-Vähäkyrö	9	9
	K5-kunnat	17	17
Sukupuoli	Nainen	15	15
	Mies	11	11
Kieli	Ruotsi	12	12
	Suomi	14	14
Ikäryhmä	1920–25		1
	1926–30		2
	1931–35		7
	1936–40		6
	1941–46		10
Aktiivisuus järjestötoiminnassa	Aktiivinen		12
	Ei aktiivinen		14